

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue katsoo, että perhehoidossa kasvatuksellinen rajoittaminen on tärkeä lisäys lainsäädäntöön. Tällä hetkellä lastensuojelussa on ollut tilanteita, joissa lapsi on jouduttu siirtämään perhehoidosta laitoshoidon vain siksi, että perhehoidossa ei voida käyttää muita rajoitustoimenpiteitä kuin yhteydenpidon rajoitusta. Kasvatuksellinen rajaaminen mahdollistaa laajemman puuttumisen sellaiseen lievään lapsen epäsopevaan käytökseen, johon tavanomaisessa tilanteessa vanhemmilla on lastensa osalta mahdollista puuttua (esimerkiksi läksyjen teon edellyttäminen ennen uloslähtöä).

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Kasvatuksellisin perustein poisotettavien laitteiden poisottotilanteessa, jossa laitteen käyttö vaarantaa lapsen kasvua ja kehitystä, on edelleen epäselvästi kirjattu. Käytännössä voi olla epäselvää, milloin kasvatuskeinot muuttuvat rajoitustoimiksi. Kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimien välistä rajaa tulisi selkeyttää ja ohjeistaa esimerkiksi soveltamisoppaalla tai ministeriön antamilla soveltamisohjeilla.

Pykäläehdotuksessa 4b §:ssä mainitaan selkeästi poisottamisen olevan sallittua, jos lapsi vaarantaa omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta tai yleistä järjestystä. Lapsen addiktoitunut laitteella oleminen ei sisälly ehdotukseen. Lapsen oman kasvun ja kehityksen vaarantaminen olisi hyvinvointialueen mukaan tärkeä lisäys pykälätekstiin.

Perhehoidon osalta 4 a-c §:n velvoittavuus voi olla haastavaa, koska päätöksentekijä on edelleen vastuusosiaaliryöntekijä. Kysymyksiä herättää se, tehdäänkö päätös takautuvasti ja miten päätöksen teko käytännössä hoidetaan perhehoidossa. Pääsääntöisesti päätöksiä ei tulisi henkilön oikeusturvan näkökulmasta tehdä takautuvasti ja käytännössä sosiaaliryöntekijä voi joutua toimimaan

“kumileimasimena” päätökselle, jonka arvioimisessa hän ei ole ollut tosiasiallisesti mukana. Poisottamista koskevan takautuvan päätöksen sijaan voisi olla riittävää, että perhehoitaja antaa sosiaalityöntekijälle viipymättä tiedoksi mitkä aineet tai esineet on otettu pois, millaisessa tilanteessa ja millaiseksi ajaksi. Tämä mahdollistaisi sosiaalityöntekijälle välineet seurantaan ja valvontaan.

Laitoshoidossa kasvatuksellisen rajaamisen ja lastensuojelulain mukaisen rajoituspäätöksen välinen ero voi olla haastava linjata. Tässä tullaan todennäköisesti tarvitsemaan henkilökunnan koulutusta ja mahdollisesti myös ennakkopäätöksiä.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue pitää ehdotusta hybridiyksikköiden perustamiseksi YTA-tasoisesti perusteltuna ja tarpeellisenä. Haasteena on, että informatiivisluonteinen viittaus ei tee perustamisesta velvoittavaa mutta viittaus on kuitenkin hyvä alku yhteiselle kehittämistyölle.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue pitää ehdotusta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta tarpeellisenä ja perusteltuna erittäin väkivaltaisten sekä toistuvasti vakavia rikoksia tekevien alaikäisten hoidon turvaamiseksi. Ehdotukset ovat sääntelyltään pääosin selkeitä ja käytännössä toteutettavissa. Hyvinvointialue pitää kannatettavana ehdotusta, että kuntouttavaa suljettua laitospalvelua voisivat tuottaa vain julkisoikeudelliset yhteisöt eli Valtion koulukodit, Helsingin kaupunki ja hyvinvointialueet.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun asiakasryhmää tulisi kuitenkin rajata tarkemmin. Lainkohdan 49 a §:n sanamuoto “lapsi, joka käyttää vakavaa väkivaltaa tai tekee muita rikollisia tekoja” tulisi muuttaa muotoon “tai tekee toistuvasti muita vakavia rikollisia tekoja”. Rikollisten tekojen vakavuutta voisi tarkentaa vielä siten, että vakavuuden mittariksi otettaisiin rikoslaissa kyseisestä teosta säädetyn vankeusrangaistuksen kesto eli suljettuun laitoshoidon ei voitaisi sijoittaa lasta, jonka rikollisista teoista saa enimmillään sakkoja. Tämä mahdollistaisi myös selkeämmän eron suhteessa erityiseen huolenpitoon.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue katsoo, että kuntouttava suljettu laitospalvelu tulisi rajata koskemaan vain yli 12 vuotta täyttäneitä lapsia. Tämä olisi linjassa erityiseen huolenpitoon sijoittamista koskevan alaikärajan kanssa. Alle 12-vuotiaiden lasten sijoittamista perusoikeuksia voimakkaasti rajaavaan suljettuun laitospalveluun ei voida pitää perusteltuna lapsen oikeuksien kannalta, ja suljetun laitoshoidon ikärajattomuus olisi ristiriidassa sen kanssa, mitä lainsäätäjät on arvioinut erityisen huolenpidon ikärajan osalta.

Hyvinvointialue toteaa, että lainkohdassa 49 c § mainittua asiantuntija-arviota tulisi edellyttää myös silloin, kun suunnitellaan jo huostaanotetun lapsen sijoittamista kuntouttavaan suljettuun

laitospalveluun eikä ainoastaan silloin kun lapsi on jo kiireellisesti sijoitettuna kyseiseen laitospalveluun. Tämä olisi linjassa myös sen kanssa mitä laissa säädetään erityiseen huolenpitoon sijoittamisen osalta.

Hyvinvointialue ilmaisee huolensa kuntouttavan suljetun laitospalvelun vuorokausihinnasta. Tälläkin hetkellä Valtion koulukotien hinnat erityisessä huolenpidossa ovat noin 900 e/vrk/lapsi ja on oletettavaa, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun vuorokausihinnat tulevat olemaan huomattavasti tätäkin korkeammat.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Suljetun laitospalvelun toteuttamisessa tulee huomioida lasta kuntouttavat elementit ja henkilöstön koulutusvaatimusten tulisi tukea tätä tavoitetta.

Hyvinvointialue pyytää arvioimaan, tulisiko kuntouttavan suljetun laitospalvelun sitovasta henkilöstömitoituksesta säätää laissa.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Hyvinvointialue katsoo, että asiakassuunnitelman tarkistaminen neljän kuukauden välein vaativammassa sijoitusmuodossa on perusteltua ja vahvistaa sijoitettujen lasten oikeusturvaa. Moniammatillinen asiantuntija-arviointi säännöllisesti ja jatkuvasti asiakassuunnitelman lisänä takaisi paremmin lapsen oikeuksien ja sijaishuollon tavoitteiden toteutumisen.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Hyvinvointialue katsoo, että palvelun asiakasryhmän tarkempi määrittely selkeyttäisi palvelujen eroa. Palvelun alaikärajan tulisi olla molemmissa palveluissa 12 vuotta.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Hyvinvointialue toteaa, että erityisen huolenpidon maksimikeston pidentäminen on perusteltua. Jakson maksimikeston pidentäminen antaa lapselle paremmat mahdollisuudet kuntoutumiseen ja esimerkiksi päihteidenkäytöstä irtautumiseen. Ehdotuksessa myönteistä on myös se, että erityinen huolenpito ei enää olisi rajoittamistoimenpide, vaan lainsäädännössä korostetaan jakson kuntouttavaa luonnetta. Haasteena voidaan nähdä se, että erityisen huolenpidon piteneminen johtaa todennäköisesti siihen, että entistä harvempi lapsi voi jakson jälkeen palata entiseen sijaishuoltopaikkaansa. Määräaikaiselle jaksolle siirtyminen yhdestä paikasta ja jatkaminen sieltä kolmanteen paikkaan lisää katkonaisuutta lasten elämään. Lakiesitysluonnoksessa tätä asiaa tarkastellaan lähinnä siitä näkökulmasta, että hyvinvointialueiden päällekkäiset maksut vähenevät, mutta samalla tulisi arvioida vaikutuksia lapsiin ja heidän kuntoutumiseensa.

Hyvinvointialue pitää perusteltuna myös sitä, että ehdotuksen mukaan psykologin lausuntoa ei välttämättä tarvittaisi arvioitaessa erityisen huolenpidon tarvetta. Käytännössä harvalla lapsella on olemassa olevaa kontaktia psykologiin ja lausuntoja on jouduttu tilaamaan ostopalvelopsykologeilta, jotka eivät tavanneet lasta kuin kerran tai lapsen kieltäytyessä eivät lainkaan.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Hyvinvointialue pitää ehdotusta pääasiassa hyvänä ja tarpeellisena lisäyksenä.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Tekninen valvonta kameravalvonta yksikön yleisissä tiloissa saattaa lisätä turvallisuutta ja saattaisi olla joissakin palveluissa kuten vaativan tason hoidossa tarpeellinen uudistus. Tekninen valvonta ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että teknisellä valvonnalla korvataan henkilöstön toteuttamaa valvontaa. Teknisen valvonnan haittapuolena on se, että se saattaa vähentää lasten oikeutta yksityisyyteen. Tästä syystä teknisen valvonnan perusteiden tulee olla tarkoin määritellyt.

Eristämisen yhteydessä toteutettava kameravalvonta on perusteltu lisäys lapsen turvallisuuden takaamiseksi mutta sillä ei voida korvata henkilöstön toteuttamaa valvontaa eristämisen aikana.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Hyvinvointialue suhtautuu ehdotukseen varauksella, sillä voimakeinojen käyttäminen ei kuulu lastensuojeluun. Voimakeinojen käyttämisen mahdollisuus vähentää lapsen oikeutta koskemattomuuteen ja saattaa tuoda laitosisiköön laitovallan elementtejä ja ei-toivottua kulttuuria. Riskinä on, että voimakeinoja käytetään yli tarpeen tai liian herkästi. Voimakeinoja voidaan käyttää "kasvatuksellisina" tai pelotekeinoina, mikä on lapsen näkökulmasta väkivaltaista. Vaikka tarkoitus olisi hyvä, voimankäyttö voi lapsesta tuntua väkivaltaiselta ja murentaa luottamuksen aikuisiin ja koko lastensuojeluun.

Mikäli voimakeinoiniin päädytään, tulisi selkeästi määritellä mitä voimakeinot ovat ja mitä ne eivät ole ja säätää erikseen tilanteista, joissa voimakeino on sallittua. Mikäli lisäys voimakeinoista tulisi, on tärkeää määritellä kuka niitä saa käyttää ja miten; miten niiden käyttö dokumentoidaan ja miten asiaa arvioidaan jälkikäteen.

66 § Henkilöntarkastus

-

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Kiinnipitäminen laitoksesta poistumisen estämiseksi on tarpeellinen ja tervetullut lisäys, jolla voidaan nykyistä paremmin turvata lapsen omaa turvallisuutta. Kiinnipitäminen tulee kuitenkin olla viimesijainen keino tilanteessa, jossa lapsen luvaton poistamista ei voida muilla keinoin estää.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Hyvinvointialue pitää perusteltuna, että lapsen etsinnästä ja palauttamisesta ei enää jatkossa tehtäisi kirjallista päätöstä. Päätös on näyttäytynyt käytännössä aika epäselvänä ja tarpeettomana ja kirjaus asiakasasiakirjoihin nähdään riittävänä. Hyvä, että hallinnollista työtä vähennetään siellä, missä siitä ei ole asiakkaalle hyötyä.

Teknisen paikantamisen mahdollisuus on tarpeellinen ja hyvä lisäys.

Hyvinvointialue katsoo, että lakiin tehty kirjaus siitä, ettei lapsen etsinnässä ja palauttamisessa voida käyttää ostopalveluja, on hyvä ja selkeyttävä säännös.

69 b § Lapsen kiinniotto

Ehdotus vaatii tarkennusta, sillä ehdotus ei määrittele yksiselitteisesti, mitä fyysiset keinot saavat olla (esim. käsistä kiinnipitäminen, kuljetusvälineeseen pakottaminen), eikä rajaa niitä riittävästi suhteellisuusperiaatteen mukaan.

Hyvinvointialue katsoo, että kiinniotosta tulisi tehdä tarvittavat kirjaukset asiakastietoihin ja kiinniotosta tulisi viipymättä ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja lastensuojelulaitoksen johtajalle.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Hyvinvointialue katsoo, että ehdotus on pääasiassa hyvä ja kannatettava. Voimakeinojen käyttämisen kuljetuksen aikana tulisi kuitenkin olla viimesijaista. Kiinnipitämisestä kuljetuksen aikana tulee tehdä merkinnät lapsen asiakasasiakirjoihin.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Hyvinvointialue pitää ehdotusta pääsääntöisesti hyvänä uudistuksena.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Hyvinvointialue katsoo, että lisäys virka-avun velvoittavuudesta on myönteinen asia, samoin kuin laitoksen mahdollisuus tehdä itse virka-apupyyntö.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Valtion lastensuojelulaitosten viimesijaisuutta tulisi korostaa laissa nyt ehdotettua vahvemmin. Ehdotetun uuden lain 5 § ei riittävän selvästi korosta sitä, että valtion lastensuojelulaitoksen tulisi tarjota viimesijaista sijaishuoltoa. Tällä hetkellä käytäntö ja Valtion koulukotien kanssa käydyt keskustelut ovat osoittaneet, että Valtion koulukodit kokevat hyvinvointialueiden sijoittavan heille liian vaikeahoitoisia lapsia. Valtion koulukotien tulisi kuitenkin kyetä huolehtimaan nimenomaan niiden lasten sijaishuollosta, johon muut lastensuojeluyksiköt eivät kykene.

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Hyvinvointialue toivoo, että nyt ehdotetut uudistukset antavat lastensuojelun ammattilaisille uskallusta toimia lasten edun mukaisesti, eivätkä kavenna tarpeettomasti lasten perusoikeuksia. Lakiuudistuksen täytäntöönpanon ja seurannan tueksi tarvitaan valvontaa sekä kansallista seurantaa ja arviointia uudistuksen tosiasiallisista vaikutuksista sijaishuollossa olevien lasten kuntoutumiseen ja oikeuksien toteutumiseen.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Hyvinvointialue esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö antaa lakiuudistuksen soveltamisen tueksi soveltamisohjeen tai –oppaan.

Hyvinvointialue esittää, että Valtion koulukotien lisäksi myös hyvinvointialueille varataan määräraha kuntouttavan suljetun laitoshoidon järjestämiseen YTA-tasoisesti.

Salosyrjä Henna

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue - Timo Aronkylä, hyvinvointialuejohtaja